

זר פרחים בלילה: טיפול בטרואומת ילדות בגישה יונגיאנית

יפית דונסקי, אורלי וקנין

תקציר

במאמר זה נציג טיפול בטרואומה של ילדות בגישה יונגיאנית. חוויות עבר טראומטיות של אלימות, התעללות וחסך פוגעות ביכולת להשתמש בפונקציות הסימבוליות. המכל היצירתי הטיפולי מאפשר לכל הנושאים להפוך לדברים ברי דימוי, כך נפתחת הדרך למטפורה ולטרנספורמציה. יוצגו ארבעה תוצרי נפש המשקפים שלבים מרכזיים בתהליך הטיפולי, ויושם דגש על הדינמיקה שעולה ביצירות המטופל וקישורה להמשגה תאורטית של טראומה והטיפול בה. הטיפול התאפיין ביצירת זיקות בין המציאות החיצונית למציאות הפנימית, שפותחות מרחב מעבר המאפשר להכיל היבטים ציליים והרסניים ולתמוך בכוח הקשר הטיפולי במעבר מדפוסי הישרדות להתמודדות יעילה יותר עם המציאות.

מילות מפתח: טראומת ילדות, יונג, גישה סימבולית, דיסוציאציה, אגו חירום

הקדמה

דונלד קלשד (Kalsched, 1998) משתמש במילה טראומה כדי לתאר כל חוויה שגורמת לילד כאב נפשי בלתי נסבל או חרדה, שמאיימים להשמיד ולהרוס את הרוח האנושית של היחיד. כאשר טראומה מופיעה בילדות המוקדמת, לפני שהאגו מגובש והגנותיו מעוצבות, קווים שונים של הגנה נכנסים לפעולה כדי למנוע מהילד לחוות את הבלתי נתפס. כשהטראומה מתקיפה את נפש הילד התודעה מתפצלת: חלק אחד נסוג לתקופה מוקדמת יותר וחלק אחר מתקדם, גדל ומסתגל לעולם החיצוני. קלשד (Kalsched, 2013) טוען כי במצבים טראומטיים כגון שיבוש חמור בהכלה הורית נכנסת לפעולה המערכת השומרת על העצמי (הסלף), המרכז המאחד של הנפש, בשתי דרכים נפרדות: (1) העברת חלקי נפש שניצלו מהמצב הטרור-טראומטי לתחום מקלט חסום, כלומר יצירת דיסוציאציה; (2) שמירה על חלקי הנפש הפגיעים והתקפה על כל ניסיון לשחררם. אנו נוכחים בדואליות של ההגנה הדיסוציאטיבית: מצד אחד היא מגינה ושומרת, ומן הצד האחר ההפרדה מעוררת התקפה אלימה של הנפש על

כל חוויה שנחווית כמאיימת. המערכת השומרת על העצמי מעוררת תגובה של תוקפנות כלפי האחר, הנחווה כמקור הרוע, או תוקפנות כלפי האני, חוסר אונים וחרדה קיצוניים. הנפש תוקפת את האיום גם כאשר הוא לכאורה איננו קיים. הקשב נעשה צר ומתגונן, והחוויה השלמה נחסמת, בעיקר בצד הרגשי.

הגישה הטיפולית הסימבולית של יונג היא הקניית משמעות באמצעות קישור בין המציאות הפנימית לעולם החיצוני ובין החוויה האישית לחוויה הקולקטיבית. יונג האמין שפעילות סימבולית מעצבת מחדש את הנפש ומתמירה אותה. הצורך של האדם להבחין בין המסמל למסומל, בין "הדברים כמו שהם" ובין "משמעות", יוצר מרחב פנימי נפשי ומרחב סימבולי במסגרת הטיפולית (שלו, 2008). במפגש הטיפולי משתתפים תהליכים ותכנים נפשיים של המטפל והמטופל. צרכים, דחפים, רגשות וקומפלקסים (תסביכים) הם חומרי הגלם של התרפיה. המטופל מביא את חומריו המודעים והלא מודעים, חומרים אישיים וגם דימויים ארכיטיפיים, המועברים מדמויות משמעותיות בחייו או מושלכים מנפשו על המטפל. המטפל מגיב אליהם מתוך אקטיבציה של אותם החומרים, המודעים והלא מודעים, של עצמו. יחסי מטפל-מטופל כוללים את כל אלה ומהווים את השדה המשותף של שניהם, שהוא המרחב המעברי. ביחסים אלו המטפל משמש כמכל לעולמו של המטופל וכמכל של היחסים עצמם. הוא מקיים את הגבולות הסגורים והבטוחים של המכל הטיפולי, שהוא היסוד הקבוע אשר מאפשר את ההשתנות בתוכו (נצר, 2012).

באומן (2013) טוען שהמטופל זקוק גם להתקרבות לנפש אנושית מבינה ומכילה. הוא צריך דמות להשליך עליה או לשחזר איתה, אך זקוק גם לדמות שעושה איתו את המסע ומוכנה להיות מושפעת מעבר להחזרת השלכות. המטפל אמור להיות דמות שתעזור למטופל לעשות את המפגש הפנימי. וסט (West, 2016) מוסיף כי מבחינה קלינית נבנית מערכת יחסים אשר מציגה מחדש דפוסים מוקדמים שלא קיבלו התייחסות, שלא עובדו או זוהו. אפשר לסייע למטופל לזהות, להכיר ולהביא לידי אינטגרציה את החוויות והתגובות הראשוניות, שבעבר נחו ממש בלתי נסבלות אך יכולות להיות מובנות יותר בתהליך טיפולי בטוח וחומל. המשימה של המטפל היא לגעת במה שמרגיש "לא אנושי" אך בעצם הוא אנושי, וכך ללוות את המטופל למקומות האפלים ביותר, כדי להבין את הדינמיקה הבסיסית של ההיבטים ההרסניים לכאורה של המטופל.

המטופל, התהליך הטיפולי ותוצרי הנפש

עמית (שם בדוי), בן עשר, ילד נאה וצנום, לומד בכיתה מיוחדת המקבלת מעטפת טיפולית ניכרת, שאליה הגיע לאחר מעברים רבים. הוריו היו נשואים ונפרדו כשעמית היה בן שנה. יש לו אחים למחצה מאבות שונים. בחודשי חייו הראשונים סבל עמית מקוצר נשימה וסירב לינוק. כאשר היה כבן שנה הוריו התגרשו, והקשר עם האב נותק, והתחדש רק לאחר כמה שנים. זמן קצר לאחר מכן האב נרצח על רקע פלילי. בשל תפקודה הלקוי של האם הועברו עמית ואחיו לחזקת המשפחה המורחבת. עם התייצבות האם חזרו הילדים למשמורתה, אולם תפקודה נותר לא יציב וניכרת הזנחה ותחושה של חוסר מוגנות. עמית ספג אלימות קשה מצד אָחיו, ובד בבד נדרש לטיפול הורי באחותו התינוקת. כבר בגיל הגן דווחו קשיים חברתיים, התנהגותיים ורגשיים. במעבר לכיתה א' הראה עמית מוטיבציה נמוכה ולא שיתף פעולה. לאחר שני מקרים שבהם עמית סיכן את עצמו הוא החל ליטול תרופה אנטי פסיכוטית, אך לא ניכר שיפור במצבו. המסגרת החינוכית הטיפולית היטיבה עם מצבו, שכיחות התקפי הזעם ירדה במידה ניכרת, והוא הרגיש מוכל ומוחזק.

תהליך יצירת הברית הטיפולית עם עמית היה מורכב. נדרש פרק זמן ממושך במיוחד כדי לייצר מקום בטוח ומכיל שמאפשר לגעת בחומרי הדמיון הלא מודעים. לא פעם אפשר לפגוש בחדר הטיפול ילדים שמפחדים מכניסה לעולם הדמיון, בייחוד כשהקונפליקט או הקומפלקס עמוק. במקום לקבל את הדמיון כמעייין שופע, הוא נחוה כמשהו המאיים בבליעה והצפה. כשהפרעה עמוקה, הילדים בורחים מן הדמיון ותוקפים את כל מי שמנסה לארגן מפגש עימו. חוויות עבר טראומטיות של אלימות, התעללות וחסך פוגעות ביכולת להשתמש בפונקציות הסימבוליות. המכל היצירתי הטיפולי מאפשר לכל הנושאים להפוך לדברים ברי דימוי. כך נפתחת הדרך למטפורה ולטרנספורמציה. כל ההיבטים המפוצלים והכאוטיים מתגלמים מחדש דרך היצירה והופכים לחומר פרודוקטיבי להתפתחות של המטופל.

תוצרי נפש של עמית החלו להופיע לאחר כמה חודשים של יחסי מטפל-מטופל מצומצמים, שהתמקדו בעיקר במשחקי קופסה, והיו פאזה של צורך בשליטה וניצחון. המעבר ליצירה וליחסים טיפוליים מבוססי אמון התאפשר בכוח העמדה הטיפולית המקבלת והמכילה כלפי המטופל. כעת נדגים כמה תוצרים משלבי הטיפול השונים, נתייחס לסמלים המופיעים בהם, ונקשור להיבטים התאורטיים שהם מייצגים.

”זר פרחים בלילה”: גרעין העצמי הבלתי ניתן להכחדה

בפעם הראשונה שבה עמית הסכים ליצור הוא בחר לצייר בצבעי מים. בשלב הראשון החל בציור פרח פורח והקיף אותו במעין הילה ורדרדה (תמונה 1).

תמונה 1: הפרח לפני החושך

בהמשך הוסיף מים בצידו השמאלי של הדף וכוכבים צהובים. לבסוף לקח צבע שחור ואמר, "עכשיו אני עושה חושך". עמית כיסה את הפרח והמים בשכבה שחורה, חלקה שקופה וחלקה אטומה, והקפיד להותיר את הכוכבים ללא כיסוי (תמונה 2). סמל הפרח כולל שני אספקטים הקשורים למהותו וצורתו. הפרח כמהות מסמל מעבר לפריחת האביב, חיים צעירים ויופי, ובצורתו הוא מייצג את המרכז והליבה, ומכאן שהוא סמל עצמי (סלף) (Cirlot, 1962; Biedermann, 1989). הפרח הוא צורת מנדלה המתממשת בצומח, ביטוי לחיים שבהם מתקיימת זרימה של נוזל החיים באופן הרמוני וסימטרי מתוך המרכז אל הקצוות (נצר, 2004). הכוכבים מסמלים את עיני הלילה, את כוחות הרוח הנאבקים בכוחות החושך, על כן הם מסמלים את התקווה. המים הם אחד הסמלים הנפוצים ביותר לרובד הרגשי של האדם. הם מסמלים תנועה וזרימה, אך כאשר המים הרגשיים נמצאים במצב של עצירת הזרימה, הם הופכים לביצה עכורה (פישמן, 2009).

תמונה 2 : החשכה כסמל הטראומה

אפשר לראות בעבודה ראשונה זו שני שלבים בהתפתחות הנפש: השלב הטרום-טראומטי, שקלשד (Kalsched, 2013) מכנה "הגרעין הפנימי הבלתי ניתן להכחדה", הגרעין הפנימי של העצמי, גרעין ארכיטיפי שנשמר כל עוד יש חיים. קלשד מתאר כיצד ברמה הפנימית הנפש מתחילה לצייר (חלומות, ציורים, תוצרי נפש) ומספרת על משהו נורא שאירע לתמימותה. הדברים מתחילים לשפוך אור על הנפש הטרום-טראומטית, המיוצגת על ידי הפרח עם ההילה הוורדרדה, ועל חוויית הטראומה עצמה, המיוצגת בהתהוות הכיסוי החשוך. מושג התמימות מבטא את ליבת החיות הטהורה, שלא זוהמה, והיא מסומלת על ידי דימוי ילד שחווים אותו בילדות המוקדמת אגב יצירה וגילוי. התמימות המתפתחת במצב נורמלי קרובה לעצמי הספונטני הנצחי, תוצאה של הצטברות של טיפול אימהי מספיק טוב, שמוביל להשתכנות הנפש. המצב הטראומטי, שהוא השלב השני, הוא הכאב הבלתי נסבל והתפתחות הדיסוציאציה שמפרידה בין שני העולמות שאמורים לייצג את ההתנסות בשלמותה. הציור המכוסה בחשכה מייצג את המצב הדואלי של הנפש: מצד אחד הכוכבים מייצגים את האור, את התקווה ואת הכמיהה לתנועה ושינוי, ומן הצד האחר המים ההופכים עכורים מספרים על התקיעות ועל הקיפאון שהנפש נתונה בהם בעקבות הטראומה.

"הענק הרוצח": התפתחות של אגו חירום

הקשר של עמית עם אביו נותק בגיל שנה, והתחדש לכדי קשר דליל ולא עקבי למשך שנה אחת עד הירצחו של האב על רקע פלילי. בסיפור "הענק הרוצח", שהמציא עמית במסגרת הטיפול, קושר עמית בין דמות האב לאגרסיה רצחנית, והסכין שהיא "מתנת האב" משמשת אותו לדקירה חוזרת ונשנית ולעריפת ראש:

סוף סוף קיבלתי צעצוע סכין מאבא. שיחקתי עם הבובה שלי הנסיך ג'ונס. אני הייתי ענק עם סכין וגם עם פצצה, זרקתי אותה ואחר כך דקרתי ודקרתי ודקרתי וערפתי לו את הראש, כי הוא לא שילם לי כסף.

חיתוך בסכין מסמל הפרדה וחלוקה, שחרור, גאולה וניתוק הכבלים. הסכין מקושרת גם עם נקמה, מוות והקרבת קורבן (Cooper, 1979). קלשד (Kalsched, 1998) טוען שילדים שעברו טראומה לא יכולים להסיט את האגרסיה לכיוון חיצוני. אלמנטים מהחוויה מופנמים והילד מזדהה עם התוקפן, לוקח את התוקפנות של האב לעולמו הפנימי ומתחיל לשנוא את עצמו ואת צרכיו. אפשר לראות בבובת הנסיך ג'ונס שלוחה של עמית, הסופגת את האלימות הקשה, שבעקבותיה נערף ראשה. מכאן שדיסוציאציה מופיעה כשמעורבת תוקפנות רבה. העולם הפנימי הפוסט-טראומטי מלא בתוקפנות אלימה המייצגת את ההגנות הפרימיטיביות. האופי האלים של תהליכי התקיפה העצמית, מטרתו למנוע מהאגו של הילד לחוות את האפקט הקשה והבלתי נתפס שמקושר לטראומה. אלמנטים של קטיעת איברים מונעים באופן סימבולי מהנפש לזכור כאב נוראי ולהתעמת איתו.

בפגישה אחרת עמית מספר על אביו. בסיפורים האלה עמית מכיר ויודע את נפש האב, מבחין בין יחסי ניצול ליחסי אהבה ומסיים בעדות של חוויית מצוקה וסבל:

אבא ירו עליו או דחפו אותו מצוק, שקרן רמאי. הוא אמר שיישאר איתי לנצח, הוא לא חזר ונעלם. היו בו רק דברים רעים, הוא ניצל אותנו. לא היה לו אוכל אז הוא אכל אצלנו, וגם לא היה לו מקום לישון, הוא ניצל את האהבה שלנו, הוא לא אהב אותנו באמת. אהבה לא באה מזה שמנצלים את האהבה של האחרים. במחשבות שלי כאילו יש פח, מה לזרוק לפח ואיזה לא לזרוק לפח, לזרוק את המחשבות של אבא, אני עייף מכל העבודה שבמוח.

בעדותו של עמית אנו רואים הידלדלות כוחות, עייפות גדולה ועיסוק דומיננטי בתכנים שליליים. תופעות אלו המשיג נוימן (2011) כ"אגו חירום", הנוצר בגלל אירוע טראומטי.

צעד מכריע בהתפתחות הילד, בתוך יחסים ראשוניים מיטיבים, הוא יצירת אגו אינטגרלי, אגו שיכול להטמיע ולאחד את האיכויות השליליות של העולם החיצוני והפנימי. האם או ההורה המגדל דואגים שהגורמים השליליים יוחלפו בחיוביים. כאשר יש פגיעה בקשר הראשוני נוצר אגו צר ונוקשה ומתערערים האמון הבסיסי והיכולת לאהוב. האגו הנתון במצוקה מתעורר מוקדם מדי ונדחף לעצמאות מדומה. הגורמים השליליים מאפילים, גרעין האגו מתפזר ומתמלא מילוי שלילי, המשתקף בדימוי של גיהנום ומלווה בתחושות רעב, כאב, ריקנות, חוסר אונים, בדידות מוחלטת, אובדן של ביטחון ומקלט.

ריבוי דמויות שלכולן קוראים עמית: הגנה דיסוציאטיבית

בפאזה המרכזית של הטיפול הציג עמית כמה תצורות של תמונת נפש מפוצלת. בדוגמה הראשונה שנביא מופיעות שש דמויות שלכולן קוראים עמית: ה"אני", ה"אלים", ה"ילד", ה"פחדן", ה"אחראי" וה"עצלן". בהמשך קיבלו הדמויות ייצוג של מיניאטורה ומשפט מאפיין ואף החלו דיאלוגים וקשרים ביניהן. טכניקת התערבות זו נשענת על הטענה הבסיסית שלדימוי עצמו (image) או לסימבול יש כוח מרפא גם ללא פירוש, והוא מתווך בין המודע ללא-מודע ומביא בעת ובעונה אחת את הניגודים או המשמעויות הרבות והשונות של דימוי אחד (אבשלום, 2000). להלן ה"עמיתים" שמייצגים בעלי החיים:

- עמית האני – אריה: "זה אני, טוב, מקסים מוכן לעזור אבל עם בעיות". האריה מסמל טוב ורע גם יחד, מלכותיות, כוח ואומץ, צדק וחוק, מלך החיות, אך עם זאת הוא מסמל גם אכזריות, חמת זעם ואת הצד החייתי שבאדם (Cooper, 1978).
- עמית האחראי – תוכי: "עמית הגדול האחראי אבל הוא מאוד עייף". הציפור ככלל היא סמל לתקווה ולתחייה, מאזנת בין השמים לארץ (Cooper, 1978). התוכי מסמל חיקוי, שימוש בשפה, תבונה המסייעת לאדם לחשוב לפני שהוא מוציא מילים מפיו. במסורות שונות הוא נחשב דווקא לסמל של חוסר אינטליגנציה או חזרה בלתי תבונית (פישמן, 2009).
- עמית הפחדן – דג: "פחדן רצח". הדג החי במים, המסמלים את הלא-מודע, נחשב בתרבויות קדומות קדוש ומעורר יראה (Cirlot, 1962; Biedermann,)

1989). הדג מייצג כוח הישרדות בשל יכולתו לחיות בתוך המים, אך גם את הפחד להיבלע בים הלא-מודע, ואילמותו מסמלת את הלא-מודע אשר טרם בוטא (נצר, 2004).

- עמית האלים – דרקון: "רואה את הכול כמו... (נוקב בשם אחיו הגדול), כעס ואלימות". הדרקון הוא סמל לכאוס, לכוחות ארציים, שליליים, הרסניים ומרושעים, המפלצת בה"א הידיעה (Cirlot, 1962; Biedermann, 1989). הרג הדרקון מסמל את המאבק בין האור לחושך בהקשר של התפתחות התודעה (Cooper, 1978).

- עמית הילד – למור: "הילד הקטן, המשחק". הלמור מסמל את ראיית הבלתי נראה, היכולת להישאר למרות תהפוכות החיים והיכולת לתפוס רעיונות שמעבר לחיים הסטטיים (פישמן, 2009).

- עמית העצלן – דוב פנדה: "העצלן שלא אכפת לו משום דבר". מסמל את התנועה האיטית, איזון וכושר הסתגלות (פישמן, 2009).

עמית חי בסביבה שבה היה צריך להתאים את עצמו כדי לשרוד. ההתאמה היא הדיסוציאציה – מנגנונים שפיתח ככלי ההגנה שלו. הדיסוציאציה היא מעין טריק של הנפש, המאפשר לחיים להימשך על ידי הפרדת החוויות הבלתי נסבלות. המשמעות היא שאלמנטים נורמליים של המודעות, שבדרך כלל מאוחדים, כמו קוגניטיביות, אפקט, חושים ודמיון, לא מורשים להתאחד ונמצאים בפיצול זה מזה. מי שחיוו הופרעו בטרואמה לא יכול לספר היסטוריה נרטיבית מלאה. הטרואמה החיצונית הסתיימה והאפקטים שלה נשכחו, אבל התולדה של הטרואמה ממשיכה ללכוד את העולם הפנימי (Kalsched, 1998). בתגובה לטרואמה בילדות מתקיים פיצול: חלק מהאדם מאמץ את התפקיד ההורי האחראי ביחס לשאר, ובכך הוא מבטל את העובדה שנותר נטוש. מטופלים רבים הציגו או סימלו בעצמם את עצמם כחלק סובל, חלק הרוס באכזריות, וחלק אשר כביכול יודע הכול ולא מרגיש דבר (Bethelard & Young, 1999).

עמית נותן לנו פתח למבט ברזולוציה גבוהה לטרואמה, ומראה לנו איך הוא מתגונן וחי באופן מפוצל בעולם כאוטי. מטרת הטיפול היא להביא לאינטגרציה של החלקים, למצב שהדמויות ייעלמו ויתכנסו לתוך האריה, סמל ה"אני". במקרה של עמית הצגת החלקים מעידה על דיסוציאציה במצב שפיר, קרי הוא לא נלכד כולו לתוך חלק אחד והתמוגג עימו. ה"עמיתים" עושים סדר בהצפה, הוא לא נשאר בדיסוציאציה, אלא מנסה כל הזמן לחבר. תפקיד הבימאי שהוא ממלא בבחירה

ובהעמדה של המיניאטורות הוא הפונקציה המאחה. כוחות האיחוי הם גם כוחות הריפוי. המטרה היא לגרות את הפונקציה המאחה האינטגרטיבית, שמקורה במערכת העצמי.

תצורה נוספת של מיפוי מפת הנפש הדיסוציאטיבית מוצגת בתמונה 3.

תמונה 3 : אזור האלימות ואזור ההגנה

הציור מציג תמונת דרמטית של עולם פנימי מפוצל לשני אזורים שעמית הגדיר "אזור הגנה" (כחול) ו"אזור אלימות" (אדום). האדום באלכימיה הוא האלמנט החומצי התוקף את החומר וממס אותו, ולכן מסמל תוקפנות גברית (נצר, 2004); ואילו הכחול מסמל את פוטנציאל ההתחדשות אך גם פחדים וחרדות, עצבות, דיכאון ופסיביות (פישמן, 2009). עמית צייר את עמית ה"אני" כנקודה כתומה, הנמצאת בצד הימני התחתון של הדף, בסמוך ל"שער הכניסה" לנפש, המיוצג בקו תכלת. אפשר לראות את ריבוי ה"עמיתים" המיוצגים בצבעים שונים, והדרמה המבוטאת בציור קשורה במאבק של העמיתים לצאת ולהשתלט על עמית ה"אני", שהצטמצם לכלל נקודה, ייצוג של אגו חירום, והמשאלה היא לחבר בין האזורים על ידי בניית גשר.

בדבריו הבאים של עמית מקופל הצורך במכל הטיפולי כדי לאפשר את חשיפת

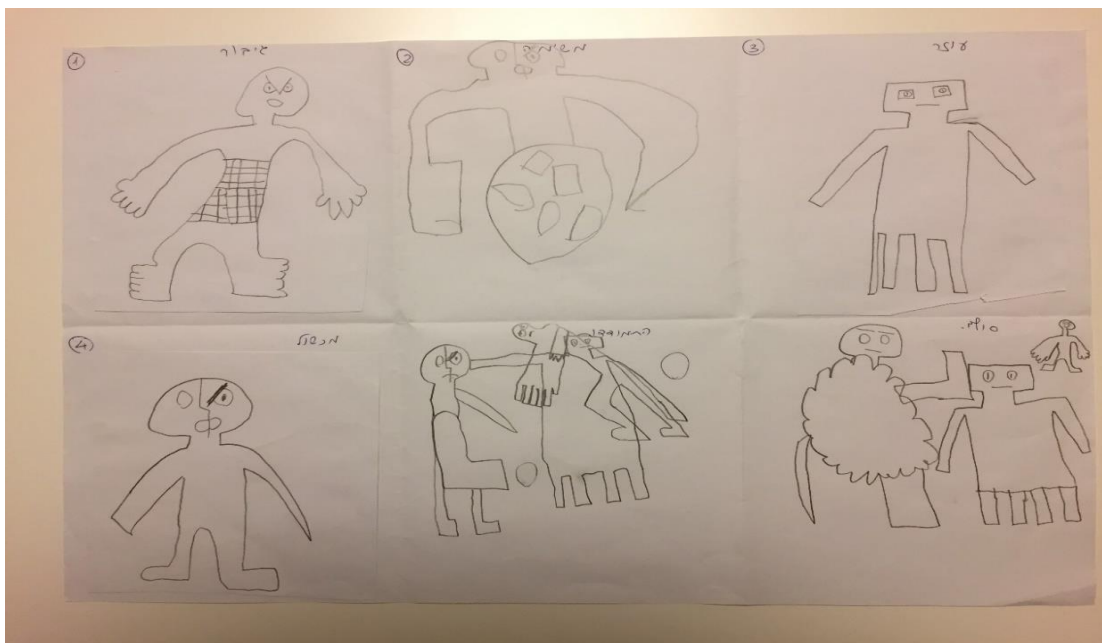
ריבוי הדמויות:

כשאנחנו תינוקות כבר נמצאים כל הדמויות האחרות בגוף ורק צריך סיפור כדי שהם יצאו, אם לא יהיה סיפור הם לא יצאו. הלב הוא הכלא ששומר עליהם מפני לצאת.

”הצלת העולם הנצחית” : לספר סיפור מיתופואטי חדש

לקראת סוף הטיפול עמית סיפר סיפור בשישה חלקים (תמונה 4), טכניקה המזהה תבנית התמודדות של המטופל ומבטאת את החוסן שלו, את יכולת ההתאוששות וההחלמה ממצבי מצוקה (להד, 2015) :

הגיבור – שמו פדיצ'יק, הוא מבוגר, חזק ואמיץ, תמיד יש לו רעיון כי הוא גאון-על והוא יכול לרמות כל אחד. **המשימה** – להציל את העולם. **העוזר** – וידר, מפלצת שיכולה להשתגר בתוך שנייה, היא דקה כמו מקל ויש לה ארבע רגליים. הגורל בחר את וידר להיות העוזר. **המכשול** – הנבל המרושע ביותר, ד"ר אלקטרוניק, הוא סופר-נבל. **התמודדות** – הם צריכים להילחם ברובוטים הנבלים למנוע מד"ר אלקטרוניק להפוך אנשים לפסלים. וידר הרביץ לדוקטור כדי להסיח את דעתו, ואז פדיצ'יק רץ מאחורי הדוקטור וגרם לכדור האנרגיה לפגוע בדוקטור. כדור האנרגיה זה כמו כדור שיש בו אנרגיה, שיכול להרוס אותנו מתוכנו, ואם האנרגיה עצומה מדי אי אפשר לספוג את זה. **הסוף** – ד"ר אלקטרוניק התפוצץ לחלקים מתוך פיצוץ כדור האנרגיה. פדיצ'יק ווידר הם הצילו את העולם לנצח מד"ר אלקטרוניק.

תמונה 4 : סיפור בשישה חלקים

בסיפור זה האיום קשור בהכחדת העולם והפיכת אנשים לפסלים, סימבול לקיפאון שנגרם על ידי הטראומה. הגיבור פדיצ'יק ועוזרו ויזר פועלים בשיתוף פעולה הנובע מאחדות גורלם. פדיצ'יק הוא גיבור-על בעל יכולת על-טבעית, ובכוחותיו, הכוללים חוכמה ואסטרטגיה, הוא מצליח להביס את האיום של ד"ר אלקטרוניק על העולם. כדור האנרגיה שאמור לפגוע בגיבור, סמל המגלם אקט טראומטי של התפרקות ופיצוץ ללא יכולת ספיגה והכלה, מוסט באפקט הבומרנג חזרה אל הנבל. הסיפור של עמית מציג התגברות על הדמון ומעיד על התחזקות כוחות האגו שלו, הפיזיים והתודעתיים. אפשר לקשור את הסיפור לתהליך ההחלמה, כתהליך של בניית סיפור מיתופואטי חדש.

יונג ותלמידו אריך נוימן התייחסו לארכיטיפ "מסע הגיבור" כדי לתאר את התפתחות האגו והתודעה של הגיבור במסעו הפסיכולוגי. קמפבל (2013) מלמד שהגיבור מגיח מהעולם הרגיל לתוך העולם העל-טבעי, שם הוא פוגש כוחות עוצמתיים שערים עליו להתמודד, כשבאמתחתו רצון עז לנצח במאבק. במסעו עובר הגיבור לעולם שונה ובלתי מוכר ושם מוטלות עליו מטלות מסוגים שונים כגון המלחמה בדרקון והירידה לשאול. הניצחון מקנה לו יתרון פסיכולוגי, תודעתי ורגשי, והוא זוכה להכרה עם חשיפת טיבו האמיתי. לדברי נצר (2011), ילדים גיבורים מופיעים באגדות שבהן הם מתוארים שורדים מצבי מצוקה ומתפתחים למרות המצוקה, ואולי בגללה. גיבורי-העל המיתיים הקלאסיים הם בעלי יכולת על-טבעית, והם פועלים גם למען החברה והאנושות מתוך מניעים אלטרואיסטיים. גיבורים מיתיים רבים צריכים להשמיד מפלצת שמאיימת על עיר או על עם, ולא מפלצת שמאיימת עליהם אישית. המפלצת מסמלת את ההיבט ההרסני של הלא-מודע וגם את המפלצת האימהית/אבהית שעליה הגיבור צריך לגבור.

סיכום

ההיבט העיקרי שעולה בטיפול בעמית הוא טראומה של ילדות. תקופת הינקות של עמית לוותה בקשיי נשימה והוא סירב לינוק. בגיל שנה נותק מאביו ובהמשך גם מאימו, כשנלקחה ממנה המשמורת על ילדיה בשל אי-יציבות והזנחה. הוא החליף מקומות מגורים בתדירות גבוהה. החזרה הקצרה לקשר עם אביו והניתוק שבא לאחוריו, כשהאב נרצח, פצעו את נפשו. הטיפול בעמית מציג את חשיפת הנפש הפצועה והטראומות שעברה, ובהמשך את ההגנה הדיסוציאטיבית שדרכה יכול היה להביא את עצמו לעמדה של מתבונן מבחוץ ולהשיג לכאורה את היכולת לחזור לתפקד, תוך כדי ניסיונות לא מודעים לשחזר בדמיון או במציאות את החוויה הטראומטית ולשלוט בה.

באחד המפגשים המתקדמים עמית אמר בחדר: "זה הדבר הכי טוב שקרה לי, לבוא לפה".

במהלך הטיפול בעמית אפשר להתרשם מן החוכמה והתובנות העמוקות שהציג בנוגע לחיים, בהתחשב בחייו המצומצמים, הלא מספקים, נטולי התיווך ומוכי הטראומה. יונג מסביר לנו שהחוכמה והתבונה של הילד קשורות בתופעת הארכיטיפים הקולקטיביים בנפש האדם, מעבר לחוויית חייו הפרסונלית. במקרה זה ארכיטיפ הילד מגלם את הדחף החיוני ביותר להגשמת העצמי, וככזה יש לו כוח רב, הוא חסר אונים אך רב עוצמה, תחילה חסר חשיבות אך בסופו של דבר מנצח (Jung, 1969, p. 256).

התקווה נמצאת במערך היחסים הטיפוליים, בחיבור עם אדם נוסף, שמחיה זיכרון אהבה בלתי מותנית מוקדמת. חיבור זה יכול לאפשר תהליך החלמה, שמעודד מעבר מן האומניפוטנטיות אל המציאות, מאפשר יציאה ממצב מושהה שבו התחום המעברי לא פועל, לעבר התמרה וביטוי סמלי, טרנספורמציה של יצר לרוח, בכוח היחסים המכילים והאמפתיים (Kalsched, 2013). היצירה המופיעה בספר "טראומה ונפש" של דונלד קלשד (שם) מתארת מסכה שבה עין אחת עצומה וממוקדת בעולם החלומות הפנימי ובדמיון המיתופואטי, והעין השנייה פקוחה וממוקדת בחוץ, במציאות הקונקרטית, ובכלל זה המציאות של יחסי אנוש. המסכה המתבוננת פנימה והחוצה היא המטפורה הבסיסית למתודת ההבנה של טראומה והטיפול בה שמציע קלשד. המבט הדו-עיני של מספר הסיפורים מזכיר לנו את קיומו ואת חשיבותו של העולם הפנימי, עולם הנפש. כשהנפש יכולה להתחיל לדבר בשפת הדימויים מופעל בלא-מודע כוח מרפא, שמוביל בהדרגה להתמודדות עם הבעיות הנפשיות. בשפה הפסיכולוגית נוכל לומר שההשלכות הוחזרו (צור, ח"ת).

כמטפלים בילדים שחוו טראומות מוקדמות ומתמשכות, אנו פוגשים ילדים שחיים במצב של ביטוי בפעולה חזרתית ועקרה, נעדרת יכולת למנטליזציה ולעמדה סימבולית. עלינו להתבונן פנימה, דרך העין העצומה של הילד, לגלות את הדימויים של המגמה המאיימת בנפש, שבעין הפקוחה נראים כדמונים מפלצתיים, ובאים לידי ביטוי בניסיונות של שליטה בכוחות הרסניים דרך סיכון עצמי והימנעות. הטיפול בטראומה יוצר זיקות בין המציאות החיצונית למציאות הפנימית שפותחות מרחב מעבר, המאפשר להכיל היבטים ציליים והרסניים ולתמוך בכוח הקשר הטיפולי במעבר מדפוסי הישרדות להתמודדות יעילה יותר עם המציאות.

מקורות

- אבשלום, ל' (2000, פברואר). "גורמים קורטיביים בטיפול: הגישה היונגיאנית".
הרצאה בכינוס פסיכולוגים, טלביה, ירושלים.
- באומן, א' (2013). יחסי מטפל מטופל וחשיבותם בתוך המסע. **אתר המכון הישראלי
לפסיכולוגיה יונגיאנית**.
- להד, מ' (2015). מאין כוחות לשאוב. ר' ברגר (עורך), **להתבונן ביצירה: לראות את
הנפש** (עמ' 27–72). קריית ביאליק: אח.
- נוימן, א' (2011). **הילד: האישיות בשחר התפתחותה** (תרגום: י' טרייבר). בית
יהושע: חסינות.
- נצר, ר' (2004). **מסע אל העצמי**. בן שמן: מודן.
- נצר, ר' (2011). **מסע הגיבור**. בן שמן: מודן.
- נצר, ר' (2012, 20 בספטמבר). "להעמיק חדור מתחת לשטח העור": יחסי מטפל–
מטופל בגישה יונגיאנית. **אתר פסיכולוגיה עברית**.
- פישמן, ר' (2009). **סימבולים**. הוד השרון: אסטרולוג.
- צור, נ' (ח"ת). פירושים מהשולחן היונגיאני. **אתר מכללת אורנים**.
- קמפבל, ג' (2013). **הגיבור בעל אלף הפנים** (תרגום: ש' כנען). תל אביב: בבל.
- שלו, ש' (2008). **חלום והחלמה**. תל אביב: הקיבוץ המאוחד.
- Bethelard, F., & Young-Bruehl, E. (1999). The wise baby as the voice of
the true self, *The Psychoanalytic Quarterly*, 68(4), 585–610.
- Biedermann, H. (1989). *Dictionary of symbolism*. New York, NY: Penguin
Books.
- Cirlot, J. E. (1962). *A dictionary of symbols*. London: Routledge & Kegan
Paul.
- Cooper, J. C. (1978). *An illustrated encyclopedia of traditional symbols*.
London: Thames & Hudson.
- Jung, C. G. (1969). *Collected works of C.G. Jung*. In G. Adler & R. F. C.
Hull (Eds.), *Vol. 9I. Archetypes and collective unconscious*. New
Jersey: Princeton University Press.

- Kalsched, D. (1998). *The inner world of trauma: Archetypal defenses of the personal spirit*. New York, NY: Routledge.
- Kalsched, D. (2013). *Trauma and the soul: A psych-spiritual approach to human development and its interruption*. London: Routledge.
- West, M. (2016). *Into the darkness places*. London: Karnac Books.